

КОТЛОМАНІТОВА Г. О., кандидат педагогічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

В українському соціумі наявні соціально уразливі групи населення, котрі потребують фахової соціальної допомоги й підтримки. Однією з таких є геронтологічна група – осіб літнього, поважного віку. Соціальна робота з людьми похилого віку в Україні займає пріоритетне місце в системі соціального захисту. Низка науковців і практиків сфокусувала свою увагу на питаннях соціальної підтримки означеної уразливої групи населення: С. Архипова, В. Болтенко, Р. Галкін, Н. Дементьєва, І. Зверєва, Т. Лях, Л. Міщик, А. Токар, Л. Тюптя, С. Харченко та ін.

У контексті сучасних проблем (соціально-економічна нестабільність, низький рівень життя населення, високий показник захворюваності, недосконалість системи соціального захисту та інші) постала необхідність удосконалення процесу організації соціальної підтримки людей похилого віку. Територіальна громада є тим утворенням, в умовах якого варто налагоджувати системну фахову соціальну роботу з однією із уразливих груп громади – людьми похилого віку. У цій науковій розвідці маємо за мету з'ясувати потенціал територіальної громади в аспекті організації соціальної роботи і забезпечення соціальної підтримки людям похилого віку.

Соціальна робота з людьми похилого віку здійснюється на двох рівнях. На макрорівні відбувається формування державної соціальної політики з урахуванням інтересів осіб похилого віку, створення пенсійних та інших фондів підтримки, формування комплексної системи соціального

захисту, страхування, соціального, медичного, психологічного та консультаційного обслуговування. На мікрорівні відбувається вивчення умов побутового життя осіб похилого віку, рівня та якості надання їм соціальної допомоги [1, с. 152–160]. Нині в Україні функціонування територіальних громад передбачає реалізацію соціальної політики щодо людей похилого віку на мікрорівні, адресного спрямування соціальної підтримки кожному з об'єктів соціальної роботи на місцях їх проживання. Соціальна робота з людьми похилого віку – багатопланова, багатокомпонентна. Вона торкається таких сфер життєреалізування, як фінанси, здоров'я, подолання криз, організація дозвілля.

У територіальній громаді соціальна робота з людьми похилого віку має провадитися у таких напрямках:

- соціальна допомога, соціальне забезпечення, створення необхідних матеріальних умов для підтримання нормальної життєдіяльності;
- соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) та відділеннях денного перебування;
- соціальний догляд та соціальна допомога в стаціонарних установах Міністерства соціальної політики України;
- догляд та соціальна підтримка вдома.

Відповідно до Положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) територіальний центр утворюється в громаді для здійснення соціального обслуговування та надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування [2]. Функціонування й успішна діяльність територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)

непрацевдатних громадян забезпечить дієву соціальну підтримку людей похилого віку в громаді.

На основі теоретико-практичного аналізу проблем соціалізації людей похилого віку можна визначити першочергові завдання соціальної роботи із зазначеною категорією у цьому напрямку:

- профілактика причин, які породжують проблеми осіб похилого віку, їх соціальну депривацію;
- сприяння практичній реалізації прав та законних інтересів;
- забезпечення можливостей самореалізації та самовиявлення осіб похилого віку;
- попередження соціальної ізоляції, відсторонення від активного життєвого шляху;
- забезпечення інформованості осіб похилого віку про можливості соціальної допомоги та послуг [3, с. 82–83].

У територіальних громадах уможливлено вдаватися до різних технологій соціальної роботи з означеною цільовою групою. Цілі й завдання визначаються необхідністю забезпечення належної якості попередження соціальної депривації людей похилого віку та/або її мінімізації, нейтралізації її наслідків, а також підвищення якості життя. Саме такі завдання мають вирішувати територіальні центри соціального обслуговування.

Однією зі стратегій організації соціальної роботи з людьми похилого віку має стати залучення цієї цільової групи до «соціальної самодіяльності», яка може розв'язати їхні проблеми. Така «самодіяльність» може здійснюватися на базі розроблення відповідних соціальних програм, основними цілями яких є такі:

- формування та організація додаткових служб із осіб похилого віку, які добровільно надають допомогу своїм ровесникам;

– надання людям похилого віку можливості принести користь немічним, особам з інвалідністю, самотнім, хворим, які потребують допомоги, та, надаючи допомогу іншим, відчувати задоволення від усвідомлення своєї корисності та можливості зробити життєреалізування іншого кращим, заслужити повагу оточуючих;

– використання досвіду та знань осіб похилого віку для надання допомоги дитячим садкам, школам, адміністрації шляхом консультацій; реалізація програм на кшталт «Бабусі та дідусі приходять», «Молоді й похилі люди разом», у межах яких особи похилого віку допомагають дітям із маргінальних сімей долати труднощі у навчанні;

– забезпечення сприяння поліпшенню зв'язків між різними поколіннями, зближенню осіб похилого віку та молоді, переданню свого життєвого досвіду, знань молодим, збереженню зв'язків з установами, де працювали [4, с. 69].

Загалом, соціальна підтримка людей похилого віку в територіальних громадах має вибудовуватися на головних засадничих положеннях. Основними принципами реалізації соціальної роботи з означеною цільовою групою можна виділити такі:

1. Принцип незалежності. Особи похилого віку повинні мати доступ до основних суспільних благ та обслуговування, можливість працювати чи займатися іншими видами діяльності, зберігати можливість участі у соціальних програмах освіти та професійної підготовки, жити в безпечних умовах з урахуванням індивідуально-особистісних запитів, мати можливість проживати в домашніх умовах доти, поки це можливо.

2. Принцип участі відображає питання залучення осіб похилого віку до реалізації у соціумі й активної участі в розробленні та здійсненні державної соціальної політики, яка стосується їхнього добробуту, можливостей створювати рухи чи асоціації осіб похилого віку.

3. Принцип «відхід» є основою при вирішенні проблеми забезпечення особи похилого віку доглядом та захистом з боку родини, громади, доступу до системи медичного обслуговування з метою підтримки чи відновлення оптимального стану та запобігання захворюванню, доступу до соціальних та правових послуг, користування послугами піклувальних установ та обов'язкового дотримання в соціальних установах прав і основних свобод особи похилого віку, включаючи повагу переконань, гідності, права приймати рішення щодо догляду та якості свого життя.

4. Принцип «реалізація внутрішнього потенціалу». На ньому базується ідея, яка стверджує, що особи похилого віку повинні мати можливість для всебічної реалізації власного потенціалу, щоб їм завжди був відкритий доступ до суспільних соціальних цінностей у галузі освіти, культури, духовного життя та відпочинку.

5. Принцип «гідності» несе ідею недопущення експлуатації, фізичного, психічного насильства стосовно осіб похилого віку, забезпечення їм прав на справедливе до них ставлення незалежно від віку, статі, расової чи етнічної приналежності, індивідуальності чи іншого статусу, а також незалежно від їхнього трудового внеску [5].

Перераховані принципи орієнтовані на те, щоб допомогти особам похилого віку вести повноправне та повноцінне життя, забезпечити їм умови, необхідні для підтримання чи досягнення гідного життєвого шляху.

У підсумку зазначимо, підвищення якості життєдіяльності людей похилого віку, активізація їх ролі в суспільстві є однією з головних цілей соціальної політики держави, предметом піклування органів влади на всіх рівнях. І саме територіальна громада має для цього можливості й повноваження, володіє ресурсним потенціалом для налагодження системної фахової соціальної підтримки уразливій категорії осіб похилого віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тополь О. Теоретичний аналіз дослідження вікового періоду старості : геронто-психологічний підхід. *Гуманітарний вісник Запорізьк. держ. інженерної акад. : зб. наук. праць*. 2008. Вип. 34. С.152–160.
2. Типове положення про територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) від 29.12.2009 р. № 1417. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/243237372>
3. Лях Т. Основні моделі соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика: науково-методичний журнал*. 2009. № 4. С. 37–46.
4. Робак В. Перші психосоціальні теорії старіння (50–60–ті роки ХХ ст.). *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2011. № 4. С. 197–208.
5. Принципы ООН в отношении пожилых людей. Приняты резолюцией 46/91 Генеральной Ассамблеи от 16.12.1991. URL : <http://www.un.org>